

- יכול לברך, כיון שאין לבו רואה את הערוה, אם כי זה מועיל רק ללב ולא לעינים, דס"ס הוי כערוה בעששית, י"ל דכוח המים הצלולים מועיל משום דהוי כרשות בפנ"ע, ולכן הטובלת כאילו נמצאת ברשות אחרת, ומכיון שמסתמא דמילתא אין הבלנית מסתכלת ישירות בערותה של הטובלת, אלא רק נמצאת איתה באותו חדר יכולה לענות אמן, דהיא כאילו ברשות נפרדת. אמנם אסור לומר דבר שבקדושה מול ערוה, אפילו כשאינו מסתכל עיין סי' ע"ה ס"ו בפוסקים, אך בערוה בעששית שרי. ע"ש במשנ"ב ס"ק כ"ט וה"ה כאן.

מסקנה

מותר לבלנית לענות אמן אחר ברכת הטובלת.

אלא יש לו דין כאילו מברך, וזה נכון רק כשבאמת רוצה לברך ולצאת י"ח בעניית אמן. אך אמן גרידא כשאינו מתכוון לצאת אין בו דבר שבקדושה אלא כהרהור גרידא, שמאמת את דברי המברך. לכן מותר לה לענות אמן, אע"פ שהיא רואה את ערותה משום שאינה אלא כמהרהרת ולא כמברכת.

אך מכיון שהר"ן תמה על ר"ת יתכן לומר שהוא סובר שאמן הוא שבועה ממש וה"ה כאן אילו היתה מכוונת לצאת, היתה נחשבת כמברכת בעצמה וא"כ גם כשעונה אמן גרידא דינה כמברכת ממש והדבר אסור.

ונלענ"ד לומר באופן אחר שמכיון שהאשה הטובלת נמצאת בתוך המים, אפילו כשהם צלולים, יכולה הבלנית לומר אמן. וכמש"כ הרמ"א בסי' ע"ד שאם לבו מעל המים הצלולים

סימן ד

תפילה לפני זמנה

כאן, מותר להקדים ולהתפלל לפני הנץ החמה משום מצוה דרבים של אלו שאינם יכולים להתפלל במנין.

ולכאורה אדרבה, מכיון שהרוב יכולים להתפלל בזמן, משום מצוה דרבים על המיעוט לוותר על תפילה במנין כדי לזכות את הרבים בתפילה בזמנה. והתם, בשחרור עבד, שאני, שבלעדי העבד לא היה מנין כלל, ואילו כאן יש מנין גם בלי המשכימים, והכונה היא רק לזכותם בתפילה בציבור, ונמצא שהרבים מתפללים שלא כדין בכדי לזכות מיעוט שיתפלל כדין.

מאידך, אין כאן איסור כמו שחרור עבד. שחרור עבד הוא איסור-עשה מהתורה, ואילו תפילה לפני הנץ החמה אינה איסור חלילה, אלא שלכתחילה זמן תפילה הוא אחרי הנץ

שאלה*

בישוב שיתופי קטן כחמישה עשר איש, חמישה מהם צריכים להשכים קום כדי להספיק לצאת לעבודתם, האחרים יכולים להתחיל את עבודתם מאוחר יותר ולהתפלל כדין אחרי הנץ החמה. האם על כולם להקדים ולהתפלל לפני הנץ החמה כדי לזכות את המשכימים בתפילה בציבור?

תשובה

בעיה זו דומה למה שכתבו התוס' במס' שבת (ד' ע"א) שאומרים לאדם 'חטא כדי שיזכה חברך' במצוה דרבים. והביאו ראייה לזה מר' אליעזר ששחרר את עבדו כדי לצרפו למנין אע"פ שעבר בעשה של "לעולם בהם תעבודו". וא"כ ה"ה

* לעצמונה אלול תשל"ט

ורוב ההמון תאביס ורעביס לאכול בעוד היום גדול בימים ארוכים, ואם היו אוכלים קודם מנחה היו שוהים באכילה ובשתייה ולא יבואו כלל לבית הכנסת... ומתוך כך לא היה כח לת"ח לפרוש מהמון עם להתפלל תפילת ערבית ולקרוא ק"ש בעוד היום גדול..."

והגיעו הדברים עד כדי כך שר"ת אסר לפרוש מן הציבור ולהתפלל ערבית בזמנה משום יוהרא, ונקרא הדיוט, אא"כ הורגל בשאר פרישות (עי"ש בתרומת הדשן). אמנם י"ל שהמנהג השתרבב כתוצאה מאריכות הימים בקיץ בארצות הצפוניות, שלפעמים זמן ערבית עלול להגיע לשעה מאוחרת מאד (עשר בלילה ואף יותר). ואכן קשה מאד להטריח את הציבור עד כדי כך ודמי לאונס. אך המנהג הזה נהג גם בבבל בימי רב האי גאון כפי שהביאוהו הראשונים. ואף הוא התיר להתפלל עם הציבור משום ברוב עם הדרת מלך. למרות שבבבל השקיעה אינה כה מאוחרת. והוא הסתמך על מנהג א"י שנהגו כן, ובא"י בודאי השקיעה אינה כה מאוחרת.

וא"כ מכל הנ"ל עולה שבתפילה הקלו, כמו שכתב הרא"ש, וכנראה כדי לקיים את המסגרת הציבורית של תפילה בציבור שהיא הבסיס לכל חיי קהילה, ובלעדיה הקהילה עלולה להתפורר חלילה. ולכן מן הראוי לקבוע זמן קבוע לתפילה שבו רוב הציבור יוכל להתפלל ביחד, למרות שאינו הזמן האידיאלי מבחינה הלכתית.

וי"ל עפ"י התוס' במס' שבת הנ"ל שכל שאדם גורם לחבירו לעבור איסור מותר לו לעבור עבירה קלה כדי למונעו מאותו איסור. ואף כאן, מכיון שבשליחותם של כל חברי הישוב נדרשים חברים אלו להשכים קום ולהתפלל בלא מנין (שהרי מדובר בישוב שתופי), מן הראוי שכולם ישכימו אף הם למונעם מתפילה ביחידות. ואע"פ שהם מתפללים קודם הזמן מותר להם לעבור איסור קל כדי לאפשר לחבריהם להתפלל בציבור.

(ועי' אג"מ אר"ח ח"ד סי' י' שכתב שאם הציבור מתפלל מוקדם, לפני הזמן, יכולים גם

החמה, ובשעת הדחק מותר לכתחילה להקדים ולהתפלל, י"ל שגם כאן זיכוי המשכימים להתפלל בציבור כשעת הדחק דמי.

וא"כ כאן, כשהרבים מקדימים את תפילתם למען היחידים, אדרבה, ה"ז ביטול מצוה דרבים לכתחילה לשם זיכוי מעטים. וזאת לא מצאנו! מיהו י"ל שאעפ"כ כשעה"ד דמי ושרי.

וכדמות ראייה יש להביא ממה שכתבו הראשונים בריש ברכות להסביר את הנוהג להקדים תפילת ערבית לפני צאת הכוכבים, משום טירחא דציבורא. אמנם ר"ת ור"י (עי' תוס' ורא"ש ריש ברכות) סוברים שהטעם לכך הוא כר' יהודה שזמן תפילת ערבית הוא בפלג המנחה, אך כבר הקשה הרא"ש (שם) שהנוהג הוא להתפלל מנחה אחרי פלג המנחה ואחריה ערבית, עי"ש מה שתרץ. עכ"פ הנוהג היה להתחשב בטירחא דציבורא ולהתפלל ערבית בשעה מוקדמת, למרות שהדבר מוקשה מבחינה הלכתית. ונראה לכאורה שני"ד, הקדמת תפילת שחרית לפני הנץ היא בעיה קלה יותר מאשר הקדמת ערבית לפני צאת הכוכבים. כי תפילת שחרית לפני הנץ זהו זמנה לכר"ע, אלא שלא הזמן הראוי לכתחילה, בעוד שתפילת ערבית קודם זמנה, כשהתפללו מנחה אחרי פלג המנחה, היא חמורה יותר מבחינה הלכתית. ובכל זאת נהגו כולם להקדים ערבית משום טירחא דציבורא.

וכפי שנראה להלן מתרומת הדשן אמנם המיעוט התחשב ברוב, אך הרוב לא היה אנוס להתפלל לפני הזמן, אלא שהדבר גרם לו לטירחא, וא"כ רוב כזה אע"פ שא"א לכנותו "קשר רשעים" (עי' סנהדרין כ"ו א') חלילה, שאם היה כן לא היה לו דין רוב ולא היה מקום להתחשב בו כלל, מכל מקום גם קשר צדיקים גמורים לא היה, ובכל זאת התחשבו בו והציבור כולו התפלל מוקדם כדי שכולם יתפללו בציבור. וא"כ י"ל שה"ה בנ"ד.

וזו לשונו של תרומת הדשן (סי' א'): "המנהג השתרבב ע"י תשות כח שירדה לעולם

היחידים, שיכולים להתפלל בזמן, להצטרף לציבור ולהתפלל מוקדם. אך לא מוטלת עליהם חובה לעשות כן. מיהו במקרה שלו לא היה חסר מנין למקדימים.)

מסקנה

תפילה מוקדמת בציבור עדיפה.

סימן ה

הזכרת פסח ב"יעלה ויבוא"

ראשי פרקים

שאלה

- א. מהו שמו המקורי של החג
- ב. חג הפסח בלשוננו
- תשובה

שאלה*

ביום א' דפסח אמר אדם יעלה ויבוא, ובמקום "חג המצות הזה" אמר "חג הפסח הזה", האם יצא י"ח או לא?

א. מהו שמו המקורי של החג

השאלה היא מה שמו המקורי של החג, חג המצות או חג הפסח, שאם שמו חג המצות, ואילו חג הפסח מתייחס ל"ד בניסן בלבד, שהוא יום הקרבת הפסח, נמצא שלא הזכיר כלל את שם החג, ולא יצא י"ח ועליו לחזור ולהתפלל.

ונראה שהדבר תלוי במחלוקת ראשוניים. עיין תוס' קידושין ל"ז ב' ד"ה "ממחרת", הק' הראב"ע שמפסוק ביהושע "ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח" משמע שפסח הוא ט"ו בניסן, ובפרשת מסעי כתיב "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל" משמע שפסח הוא י"ד בניסן, שהוא יום שחיטת הפסח, ור"ת תרץ שהכונה ביהושע ג"כ ל"ד ומעבור הארץ הוא ישן, ואותו אכלו ממחרת הפסח דהיינו בט"ו, ואילו מצות

וקלוי, דהיינו החדש, אכלו בעצם היום הזה, ר"ל בט"ז.

ור"י תרץ שלשון תורה לחוד, לשון נביאים לחוד, ולשון חכמים לחוד, ונמצא שבלשון התורה פסח היינו י"ד ובלשון נביאים פסח הוא ט"ו.

וע"כ גם ר"ת מודה שלשון חכמים לחוד, שהרי בלשון חכמים פסח הוא כל חג הפסח מט"ו ועד כ"א בניסן, אלא שלדעתו יש לומר שלשון חכמים זו נתחדשה רק אחר החורבן. וראה מש"כ בתוס' חדשים בשם הרב לוי יצחק מברדיצ'ב (במשניות וילנא הגדולות ריש פסחים) שבזמן הבית קראו ל"ד פסח ולט"ו חג המצות. אולם אחרי החורבן קראו לכל החג - פסח, זכר לחורבן. (ועי"ש באופן נוסף שפסח הוא שבחו של הקב"ה ומצות הוא שבחן של ישראל וזה מתאים יותר לפירוש ר"י, שלשון תורה לחוד ולשון נביאים לחוד. תורה נאמרה בלשון של הקב"ה והוא מקלס אותנו במצוות שהזדרנו לצאת, ולשון נביאים הוא לשוננו, של בשר ודם, המקלסים את הקב"ה בפסח, שפסח על בתינו).

נמצא א"כ שלדעת ר"ת רק אחרי החורבן נתחדש בלשון חכמים הכינוי פסח לחג זה. אך אנשי כנסת הגדולה תיקנו לומר בלשון תורה, חג המצות דוקא, וכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים לא יצא י"ח. אך לשיטת ר"י כבר בלשון נביאים כונה חג זה בלשון חג הפסח ואנשי כנסת הגדולה העדיפו את לשון התורה חג

* אדר תשל"ו